

туры 16 ст.; сярэдневяковы рыцарскі раман. Узнік у Францыі. На бел. мову перакладзены з сербскай крыніцы (апошня з італьянскага арыгінала). Захаваўся ў Пазнанскім зборніку. Сюжэт развіваецца на ўзор казкі пра культурнага героя, якая спалучаецца з казкай пра сватанне з матывам звышнатуральнага памочніка. У аснове твора — кельцкая легенда пра каханне рыцара Трыстана і каралевы Ізольды (у бел. перакладзе — Трышчана і Іжоты). У адрозненне ад заходнееўрапейскіх раманаў у бел. «А. пра Т.» дзеянне не даведзена да трагічнага фіналу. Асноўная ўвага сканцэнтравана на апісанні прыгод, рыцарскіх паядынкаў і гераізму Трышчана; аптымістычны канец лепш стасуецца з агульнай ідэйна-мастацкай канцэпцыяй аповесці, у якой апяваюцца пачуцці і перажыванні чалавека, паэтызуецца пераможная сіла кахання. Перакладчык «А. пра Т.» скарачаў незразумелыя яму эпізоды, звязаныя з заходнееўрапейскай міфапаэтычнай сістэмай: у гісторыі пра Мерліна паведамляецца толькі, што гэта нейкі «прарок» — чараўнік, зачынены пад зямлёй феяй Маргана, зводнай сястрой Мерліна; апушчана гісторыя Ланселота (у бел. перакладзе — Анцалота) у той частцы, што не датычыцца аповеду пра Трышчана. Любоўны план звужаны, акрамя эпізодаў, якія адпавядалі тагачаснаму разуменню авантуры: падман караля Марка Іжотай у першую шлюбную ноч, сустрэча Іжоты з Трышчанам у садзе пад яблыняй і інш.

Публ.: Легенда о Тристане и Изольде. М., 1976.

А. У. Брагунюў.

АПОШНІ СНОП. У абраднасці і павяр'ях беларусаў сноп надзяляўся жыватворнай, вытворчай сілай, атаясамліваўся з мужчынскім пачаткам і ўвасабляў багацце, пераемнасць і добрабыт. Асабліва сакральным статусам надзяляліся першы і апошні сноп. У Капыльскім раёне А.с. прыносілі ў хаты да хворых, да цяжарных жанчын, да маладзіц, што сёлета выйшлі замуж і абавязаны былі за кожны сноп прапанаваць хлеба і чарку. Сам рытуал звязвання А.с. семантычна значны: адказна ставіліся да выбару прыдатных каласоў (звычайна лепшых), іх зразання (жнеі абыходзілі кругам, кожны раз зразаючы патроху), пры гэтым захоўвалася маўчанне або вы-

Абрад *Апошні сноп*. Вёска Матырына Ушацкага раёна. 2003.

конваліся спецыяльныя песні, варажылі пра будучае замужжа па парнасці—няпарнасці каласоў у снапе, яго звязванні, упрыгожванні і г.д. А.с. становіўся цэнтральным атрыбутам шэрагу звычайў: з ім у абдымку качаліся па полі, праз яго куляліся, неслі ў вёску і г.д. А.с. часам надавалі антрапаморфны выгляд: перавязвалі два разы, адасабляючы такім чынам «галаву», «тулава» і «спадніцу», працягвалі «руку», надзявалі вянок. Адсюль і адпаведныя назвы «баба», «Салоха», «дзед». Найменне яго гаспадаром карэлюе з метанімічным атаясамленнем са снапом самога чалавека, гаспадыні — «нажне адну жменьку, перавясла перавяжа і кажа: «Хай баліць снапу, а не мне». На Каляды жанчына папхне гаспадара, а ён паваліцца і кажа: «Дай жа, Божа, каб твае снапы так хутка падалі на ніве». Назва «дзед» адсылае да ўяўленняў пра замагільны свет, пра продкаў — апекуноў гаспадарчых спраў. А.с. неслі менавіта на кут — самае пачэснае месца ў хаце, прызначанае, акрамя іншага, і для нябожчыкаў.

Літ.: Л і с А. Жніўныя песні. Мн., 1993.

Т. В. Валодзіна.

АПРАЦАВАНЫ ФАЛЬКЛОР, адзін з тыпаў *фалькларызму* ў мастацкай творчасці песенных, песенна-інструментальных, харэаграфічных фалькл.

калектываў, ансамбляў, нар. хароў, якія выконваюць музычную спадчыну ў апрацаваным выглядзе. Удзельнікі гэтых калектываў, як правіла, не з'яўляюцца носьбітамі традыцый, людзі рознага ўзроўню, адукацыі і культуры, сувязей з фалькл. традыцыяй. Яшчэ ў перадавенныя гады ўзніклі вядомыя сельскія і гарадскія хары і ансамблі (хары в. Казловічы Слуцкага раёна, в. Тонеж Тураўскага раёна, в. Прыбыткі Гомельскага раёна, ансамбль песні і танца будаўнікоў г. Мінска і інш.), галоўным кірункам песнятворчасці якіх былі апрацоўкі нар. песень з арыентацыяй на рэгіянальны фальклор. Р.Шырма называў хары, створаныя Т.Лапацінай у в. Азершчына Рэчыцкага раёна і Г.Цітовічам у в. Вялікае Падлессе Ляхавіцкага раёна, «сапраўднымі запаведнікамі народнай песні». Многія сучасныя хары, асабліва гарадскія, выконваюць нар. песні без арыентацыі на канкрэтны мясцовы стыль і з'яўляюцца, па сутнасці, псеўданароднымі. Гл. таксама *Апрацоўка*.

Літ.: Аляхновіч А.М. Народная песня ў мастацкай самадзейнасці. Мн., 1991. С. 44–46.

А. М. Аляхновіч.

АПРАЦОЎКА, змяненне арыгінальнага музычнага твора шляхам аранжыроўкі, гарманізацыі або транскрыпцыі. Тэрмін А. ўжываецца найчасцей у дачыненні да нар. мелодый. У бел. нац. музычнай культуры адметны мастацкі кірунак з дынамічным развіццём (ад першых гарманізацый У.Тэраўскага да А. канцэртнага характару А.Багатырова), адна з форм захавання і папулярызацыі песенна-інструментальнай фалькл. спадчыны, сувязі нар. і прафесійнага музычнага мастацтва. Сістэматычная праца па стварэнні А. бел. нар. мелодый пачалася ў 1920-я г. ў 2 цэнтрах — Маскве, у *Беларускай песеннай камісіі*, спецыяльна створанай пры Дзяржаўным інстытуце музычнай навукі з мэтай А. бел. нар. песень (кампазітары М.Аладаў, А.Аленін, А.Грачанінаў, М.Палітаў-Іванаў, А.Нікольскі, А.Прохараў зрабілі больш за 250 А. мелодый), і Вільні, дзе шырокамашабную праграму стварэння народнапесеннага рэпертуару для харавых калектываў Заходняй Беларусі ажыццяўляў Р.Шырма, які арганізаваў творчую працу кампазітараў К.Галкоўскага (зрабіў каля 100 А.), А.Кошыца, М.Гайваронскага і інш. Вядомыя А. В.Залата-

рова (выкарыстоўваў форму свабодных варыяцый, першы ўключаў у музычную тканіну аўтарскія мелодыі), А.Багатырова (ужываў прыёмы поліфанічнага пісьма), Р.Пукста (яго А. блізкія да арыгінальных аўтарскіх твораў), Я.Цікоцкага (уводзіў элементы тэатралізацыі), К.Пуроўскага (запісаў і апрацаваў бел. польку «Бульба»). У 1930-я г. ў жанры А. працавалі І.Любан, П.Падкавыраў, Н.Сакалоўскі, М.Чуркін, якія спалучалі асаблівасці музычнага стылю аўтэнтычных песень са складанай тэхнікай кампазітарскага пісьма. Музыкальна-паэтычны змест песень раскрываецца больш аб'ёмна, паяўляецца буйная форма, цалкам заснаваная на А. нар. песень (В.Залатароў, цыкл для голасу і сімфанічнага аркестра «Кантрасты»). Асаблівае ўзмацненне ролі аўтарскага пачатку ў А. адбываецца ў пасляваенныя гады ў сувязі з арганізацыяй Дзяржаўнага хору БССР (пазней Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла Рэспублікі Беларусь імя Р.Шырмы), для якога кампазітары стварылі свабодныя разгорнутыя А., дзе раскрываюцца магутныя патэнцыяльныя магчымасці музычнага развіцця, закладзеныя ў нар. напевах. З'яўленне новага тыпу А. звязана з творчасцю Беларускага дзяржаўнага народнага хору (пазней Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г.Цітовіча), класічны рэпертуар якога склалі А. Г.Цітовіча. Ім уласціва максімальная набліжанасць да арыгінала, акцэнт на мастацкай самадастатковасці лепшых узораў аўтэнтычных нар. песень. У канцы 20 — пач. 21 ст. найбольш плённа ў жанры А. працавалі і працуюць Г.Вагнер, Г.Гарэлава, Л.Гуцін, Л.Захлеўны, В.Кузняцоў, Дз.Лыбін, Э.Наско, А.Рашчынскі, В.Сярых, Л.Шлег.

Літ.: Нисневич С.Г. Белорусская народная песня в обработках композиторов БССР // Научно-методические записки Белорусской государственной консерватории. Мн., 1958. Вып. 1; Гісторыя беларускай савецкай музыкі. Мн., 1971; Зубрич И.И. Пути развития хорового творчества белорусских композиторов: От обработок нар. песен до кантат и ораторий // Музыкальная культура Белорусской ССР. М., 1977; Дзядзюля Т.І. Апрацоўкі народных песень для хору а капэла А.Багатырова // Музыка наших дзён. Мн., 1972; Яшчэня Т.С. Аб некаторых прыёмах і сродках гарманізацыі ў апрацоўках беларускіх народных песень А.В.Багатырова